

УДК 336.71

С. А. Коваль,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль
ORCID ID: 000000-0002-1565-4029

І. П. Сидор,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль
ORCID ID: 0000-0002-4410-7083

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.15.30

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

S. Koval,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor, Department of Finance
the name of S. I. Yuriy, Ternopil National University of Economics, Ternopil

I. Sydor,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor, Department of Finance
the name of S. I. Yuriy, Ternopil National University of Economics, Ternopil

FINANCIAL PROVISION OF BANKING SERVICES

У статті досліджено підходи до тлумачення поняття "фінансове забезпечення". Доведено, що на фінансове забезпечення різних економічних суб'єктів впливають особливості їх діяльності. З'ясовано, що фінансове забезпечення банківських послуг визначається характерними рисами та роллю банків в економіці. Виявлено, що банківські установи виступають: як специфічне підприємство, що виробляє особливий продукт (банківські послуги), який відрізняється від продукції матеріальної сфери; як фінансова установа, що надає різноманітні фінансові послуги; як посередницька організація, що опосередковує рух грошових коштів. Зроблено висновок, що фінансове забезпечення банківських послуг передбачає формування фінансових ресурсів банку у достатньому розмірі для ефективної діяльності банку. Фінансове забезпечення банківських послуг може реалізуватися у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Самофінансування передбачає використання власних фінансових ресурсів, при кредитуванні банк використовує тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб на умовах строкості, поверненості, платності. Зовнішнє фінансування, у вигляді бюджетного фінансування у банківській практиці практично не використовується. З'ясовано, що на практиці фінансове забезпечення передбачає використання власних, залучених та запозичених коштів для надання банківських послуг. Структурний аналіз фінансового забезпечення банківських послуг (на прикладі АК КБ ПриватБанк) дозволив виявити, що основним джерелом фінансового забезпечення банківських послуг є зобов'язання банку (залучені та запозичені кошти), тобто ті, що не належать банку, але на відповідних умовах можуть бути задіяні в його діяльності. Власний капітал банку не є визначальним джерелом фінансового забезпечення банківських послуг, що пояснюється специфікою діяльності фінансових посередників, які здійснюють мобілізацію тимчасово вільних коштів на грошовому ринку з подальшим розміщенням їх серед юридичних і фізичних осіб.

The approaches to the interpretation of the concept of "financial security" are investigated in the article. It is proved that the financial support of various economic entities is influenced by the peculiarities of their activities. It was found out that the financial provision of banking services is determined by the characteristics and role of banks in the economy. It was detected that banking institutions act: as a specific enterprise that produces a special product (banking services), which differs from the products of the material sphere; as a financial institution that provides a variety of financial services; as an intermediary organization that mediates the movement of funds. It is concluded

that the financial support of banking services involves the formation of financial resources of the bank in a sufficient amount for the effective operation of the bank. Financial support of banking services can be implemented in three forms: self-financing, lending, external financing. Self-financing involves the use of its own financial resources, when lending the bank uses temporarily free funds of individuals and legal entities on terms of maturity, return, payment. External financing in the form of budget financing is practically not used in banking practice. It was found out that in practice, financial provision foresees the use of own, attracted and borrowed funds to provide banking services. Structural analysis of financial support of banking services (on the example of АК СВ PrivatBank) allowed to revealed that the main source of financial support for banking services are the bank's liabilities (attracted and borrowed funds), That is, those that do not belong to the bank, but under appropriate conditions can be involved in its activities. The bank's equity is not the determining source of financial support for banking services, due to the specifics of the activities of financial intermediaries that mobilize temporarily free funds in the money market with their subsequent placement among legal entities and individuals.

Ключові слова: фінансове забезпечення, банківські послуги, власні фінансові ресурси, власний капітал, залучені кошти, запозичені кошти.

Key words: financial provision, banking services, own financial resources, own capital, attracted funds, borrowed funds.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансове забезпечення діяльності є основою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, умовою успіху економічних перетворень і макроекономічного розвитку. Безперервність відтворювальних процесів та сталий розвиток значною мірою визначається достатністю джерел фінансового забезпечення.

Сучасний період характеризується різкими коливаннями, пов'язаними із змінами політичної, соціальної та економічної ситуації, які вимагають готовності суб'єктів господарювання до функціонування в кризових умовах, із високим ступенем ризику, часом на межі втрати ліквідності. Це, у свою чергу, викликає необхідність розроблення заходів, які забезпечать формування оптимального фінансового забезпечення діяльності. Створення досконалої системи фінансового забезпечення — одна з основних умов ефективного функціонування всіх сфер економіки.

Функціонування вітчизняних банківських установ України відбувається в умовах постійної зміни економічної кон'юнктури та непередбачуваності перспективи. Можливість повноцінного надання банківських послуг значною мірою визначається наявністю та потенційними можливостями використовувати достатні обсягами та оптимальне за джерелами формування фінансове забезпечення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фінансове забезпечення було об'єктом дослідження численних науковців серед яких: Ю. Воробйов, О. Міщук, І. Петровська, Д. Клиновий, О. Кириленко, В. Опарін, В. Оспіщев, В. Федосов, С. Юрій. Питання фінансового забезпечення діяльності банківських установ, зокрема, залучення коштів та їх використання у процесі надання різноманітних банківських послуг висвітлено у роботах зарубіжних і вітчизняних учених-економістів: Н. Бицької, О. Васюренка, О. Заруби, В. Міщенко, А. Мороза, П. Роуза, М. Савлука та ін.

Вивчення й аналіз опублікованих з цього питання робіт дозволили зробити висновок про те, що значна частина питань стосовно фінансового забезпечення банківських послуг залишається недостатньо розробленою як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах. Наукова і практична актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дослідження, визначила мету і задачі дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є поглиблення теоретичних засад фінансового забезпечення банківських послуг та визначення його особливостей із врахуванням специфіки банківської діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для досягнення поставленої мети визначено наступні наукові завдання: розкрити сутність фінансового забезпечення банківських послуг; визначити особливості діяльності банківських установ; проаналізувати джерела фінансового забезпечення банківських послуг. Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи: діалектика одиничного і загального, аналіз, синтез, узагальнення, системний підхід.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Перебіг кризових явищ у фінансовій сфері продемонстрував як важливість ролі банківської системи у відновленні економічної діяльності, так і масштаб економічних проблем, обумовлених неефективною стратегією банківської діяльності. Передусім це стосується фінансового забезпечення діяльності для надання банківських послуг, що пов'язано з проблемами залучення від юридичних та фізичних осіб коштів та ефективним їх використанням. Одночасно виникає низка завдань стосовно вдосконалення управління фінансовими ресурсами, як тими, що безпосередньо знаходяться у розпорядженні банку, так і тими, що можуть бути потенційно залученими до банківських установ. Таким чином, дослідження питань пов'язаних з фінансовим забезпеченням банківських послуг набуває особливого значення.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженням фінансового забезпечення банківських послуг засвідчив відсутність єдиного підходу до його трактування. Саме тому дослідження фінансового забезпечення банківських послуг необхідно розпочати із визначення ключового поняття "фінансове забезпечення".

В економічній літературі існує чимало підходів до трактування сутності фінансового забезпечення. Так, більшість науковців фінансове забезпечення розглядають як один із методів фінансового механізму. Такого підходу у своїх наукових працях дотримується С. Юрій [1, с. 40].

Як один із двох основних методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток поряд із фінансовим регулюванням фінансове забезпечення описує В.І. Оспіщев [2, с. 59].

Як складову фінансового механізму та метод фінансового впливу на розвиток економіки, визначають фінансове забезпечення І. Петровська та Д. Клиновий [3, с. 23].

Кириленко О.П. розглядає фінансове забезпечення через призму методів фінансового механізму, виділяючи основні його форми:

— бюджетне фінансування — як надання бюджетних коштів на безповоротних засадах;

— кредитування — як надання коштів на принципах поворотності, платності, строковості і забезпеченості;

— самофінансування — відшкодування витрат за рахунок власних джерел. Принцип самофінансування допускає залучення кредитних ресурсів;

— оренда (лізинг) — передача майна у користування за певну плату і на певний строк;

— інвестування — процес вкладання грошей в ті чи інші об'єкти з розрахунком на збільшення їх вартості, а також отримання додаткового доходу [4, с. 42].

Грунтовне дослідження фінансового забезпечення як підсистеми фінансового механізму, що характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства здійснив В. Опарін. Вчений доводить, що фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, котре може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовуються на практиці одночасно [5, с. 56].

Як систему заходів із забезпечення економічного зростання фінансовими ресурсами через методи та форми, способи фінансування розглядає фінансове забезпечення О.В. Міщук. На нашу думку, таке тлумачення є дискусійним, оскільки фінансове забезпечення не можна розглядати як сукупність дій (заходів) [6, с. 9].

Комплексністю вирізняється трактування фінансового забезпечення запропоноване О.І. Москаль, як сукупності економічних відносин, які виникають у процесі пошуку, залучення та ефективного використання фінансових ресурсів [7, с. 6].

Особливий інтерес викликають дослідження вчених, котрі стосуються фінансового забезпечення певних сфер економіки. Так, В. Федосов запропонував визначення фінансового забезпечення як системи джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфери [8, с. 49].

Професор Ю.М. Воробйов розглядає фінансове забезпечення на рівні суб'єктів підприємництва, як систему методів, форм, способів, інструментів та схем формування і використання фінансових ресурсів для виконання основного завдання фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва [9, с. 46].

Таблиця 1. Динаміка та структура фінансового забезпечення банківських послуг АТ КБ "ПриватБанк" у 2016–2019 рр.

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %
Власний капітал	0,7	0,3	24,9	9,8	31,6	11,4	54,6	17,6
Зобов'язання	206,1	99,7	230	90,2	246,5	88,6	255	82,4
Фінансове забезпечення всього	206,8	100	254,9	100	278,1	100	309,6	100

Джерело: складено та розраховано авторами за даними [13].

Тивончук С.В. запропонував визначення, яке стосується фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств — це такий рівень забезпеченості необхідними фінансовими ресурсами, який гарантує стабільний розвиток і зростання економіки та соціальної сфери, створення гарантій їх конкурентоспроможної підприємницької діяльності [10, с. 123].

Як бачимо, різноманітні тлумачення фінансового забезпечення переважно зводяться до наявності фінансових ресурсів, які необхідні для здійснення діяльності суб'єктами господарювання, які функціонують у різних сферах. Фінансове забезпечення різних економічних суб'єктів характеризується певними особливостями.

Фінансове забезпечення банківських послуг визначаються особливостями діяльності банківських установ та їх роллю в економіці. Для банків характерний особливий вид підприємницької діяльності, пов'язаний з рухом позичкових капіталів, їхньою мобілізацією і розподілом. На думку Пітера Роуза, банк — це фірма, що надає фінансові послуги, здійснює професійне управління грошовими ресурсами, а також виконує інші численні функції в економіці [11, с. 5]

В умовах ринкової економіки та конкурентної боротьби за клієнтуру особливого значення для банків набуває можливість надання широкого спектру банківських послуг. Так, сучасні банки не обмежують свою діяльність акумуляцією коштів і наданням кредитів. Банківські установи забезпечують здійснення розрахунків за допомогою електронних систем, здійснюють управління фінансами та власністю за дорученням клієнтів, надають лізингові, брокерські й інші послуги.

Банківські установи як специфічні підприємства виробляють особливий продукт (банківські послуги), який відрізняється від продукції матеріальної сфери. Основною "продукцією" є надання кредиту, який виступає у ролі позичкового капіталу, тобто грошові кошти

мають повернутися з відсотками. Хоча банки не створюють грошові потоки, а лише беруть участь у перерозподілі тимчасово вільних коштів і опосередковують розподільчі та перерозподільчі процеси, основна їхня функція полягає у забезпеченні участі у ринковій економіці інших учасників ринку — підприємств промисловості, торгівлі, установ небанківського фінансового сектору, населення — через їхні грошові потоки.

Крім цього, за характером діяльності банк має спільні риси з торгівельною організацією: він купує і продає фінансові ресурси, сприяє обміну товарами. Однак водночас банк відрізняється від торгівельної організації своєю суттю — можливістю здійснювати операції кредитування суб'єктів господарювання. До того ж під час здійснення торговельної операції товар змінює свого власника, а при наданні кредиту власником залишається банк.

Отже, сучасний банк можна розглядати з таких позицій:

- як комерційне підприємство, яке працює на засадах комерційного розрахунку;
- як фінансову установу, що залучає грошові кошти юридичних і фізичних осіб та від свого імені надає їх у тимчасове користування на умовах платності, строковості і повернення, а також здійснює розрахункові, комісійні та інші операції;
- як посередницьку організацію, що опосередковує взаємні платежі й розрахунки юридичних і фізичних осіб [12, с. 37].

Специфіка діяльності банку потребує врахування таких умов, пов'язаних з їхнім місцем та роллю в системі ринкових відносин:

- по-перше, у процесі надання банківських послуг і одержання прибутку домінує рух фінансових ресурсів, як правило, у формі залучених клієнтських коштів. Для сфери матеріального виробництва характерна обернена практика: рух фінансових ресурсів виконує допоміжну функцію порівняно з виробничою діяльністю;

— по-друге, банк — це розрахунковий центр, оператор і посередник у фінансових операціях інших економічних агентів, що веде до багатоканальної участі банку в роботі значної кількості підприємств різних галузей і форм власності. Таким чином, залежність банку від клієнтської бази є доволі висока, що є причиною підвищеного ризику банківської діяльності;

— по-третє, особливої важливості набувають методи раннього діагностування небезпечних змін, тому що банк працює із залученими коштами і має можливість відстрочити кризу ліквідності та платоспроможності за своїми зобов'язаннями;

— по-четверте, банки переважно працюють на залучених фінансових ресурсах, тоді як підприємство працює на власних коштах, звертаючись за потреби в установи банків за кредитом.

Враховуючи вищевикладені підходи до тлумачення фінансового забезпечення загалом можемо зробити висновок, що фінансове забезпечення банківських послуг передбачає формування фінансових ресурсів банку у достатньому розмірі для ефективної діяльності банку. Водночас фінансове забезпечення банківських послуг реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Самофінансування передбачає використання власних фінансових ресурсів, під кредитуванням можемо розуміти використання банком тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб на умовах строковості, поверненості, платності. Зовнішнє фінансування, у вигляді бюджетного фінансування у банківській практиці практично не використовується. Таким чином, можемо стверджувати, що на практиці фінансове забезпечення передбачає використання власних, залучених та запозичених коштів для надання банківських послуг. Проаналізуємо фінансове забезпечення банківських послуг на прикладі окремо взятого банку у динаміці (табл. 1).

Як бачимо, власний капітал банку АТ КБ "ПриватБанк" не є визначальним джерелом фінансового забезпечення банківських послуг, його частка у 2016—2019 рр. становила 0,3—17,6% (табл. 1). Така ситуація є характерною для банківських установ, що пояснюється специфікою їх діяльності як фінансових посередників, що здійснюють мобілізацію тимчасово вільних коштів на грошовому ринку з подальшим їх розміщенням серед юридичних і фізичних осіб.

Основним джерелом фінансового забезпечення банківських послуг є зобов'язання банку (залучені та запозичені кошти), тобто такі,

що не належать банку, але на відповідних умовах можуть бути задіяні в його діяльності. Так, у 2016—2019 рр. 82,4—99,7% фінансового забезпечення АТ КБ "ПриватБанк" сформовано за рахунок зобов'язань.

Залучені ресурси — це кошти, які внесені у банк клієнтами і зберігаються на їхніх рахунках — поточних, строкових чи депозитних. У 2019 р. АТ КБ "ПриватБанк" близько 50% коштів клієнтів акумульовано на поточних рахунках, причому переважали залучені кошти фізичних осіб [13].

Для задоволення своїх потреб у додаткових ресурсах банківські установи можуть залучати кошти на фінансовому ринку, беручи кредити на міжбанківському ринку або в центральному банку (запозичені кошти). АТ КБ "ПриватБанк" не спирається на цей вид ресурсів, використовуючи їх лише в виключних випадках та в лімітованому обсязі [13].

ВИСНОВКИ

Вивчення фінансового забезпечення банківських послуг дало змогу сформулювати такі висновки.

1. Фінансове забезпечення банківських послуг передбачає формування фінансових ресурсів банку у достатньому розмірі для ефективної діяльності банку і базується на використанні власних, залучених та запозичених коштів для надання банківських послуг.

2. Основним джерелом фінансового забезпечення банківських послуг є залучені кошти, що зумовлено специфікою діяльності банків як фінансових посередників, які здійснюють мобілізацію тимчасово вільних коштів на грошовому ринку для подальшого надання банківських послуг.

Актуальність вищевикладених питань зумовлює необхідність подальших досліджень у контексті виявлення оптимального співвідношення складових фінансового забезпечення банківських послуг та розроблення рекомендацій щодо його досягнення.

Література:

1. Фінанси: вишкіл студій: навч. посіб. / С.І. Юрій, Т.О. Кізима, М.П. Злепко, М.М. Трипак; За заг. ред. д. е. н., проф. С.І. Юрія. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 357 с.
2. Фінанси: Навч. посіб. / За ред. В.І. Оспіщева. Київ: Знання, 2006. 415 с.
3. Кленовий Д., Петровська І. Фінанси: навчальний посібник. Київ: ЦУЛ. 2002. 300 с.
4. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія і вітчизняна практика): навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2002. 212 с.

5. Опарін В. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ: КНЕУ, 2002. 240 с.

6. Міщук О.В. Фінансове забезпечення економічного зростання: теоретичний аспект. Фінанси, банки, інвестиції. 2011. № 2. С. 9—12.

7. Москаль О.І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец.: 08.04.01. Київ, 2001. 16 с.

8. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов та ін.; за заг. ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.

9. Воробйов Ю.М. Фінансове забезпечення розвитку санаторно-курортних закладів. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2012. № 3. С. 46—49.

10. Тивончук С.В., Тивончук Я.О. Сучасний стан фінансового забезпечення агропромислового виробництва. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Фінанси і кредит". 2013. № 1. С. 121—128.

11. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Предоставление финансовых услуг: Пер. с англ. Москва: Дело, 1997. 744 с.

12. Коваль С.Л. Власний капітал у системі фінансових ресурсів банку: дис... канд. екон. наук: 08.00.08 Тернопіль: ТНЕУ, 2007. 249 с.

13. Консолідований річний звіт АТ КБ "ПриватБанк" за 2016—2019 рр. URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення 26.07.2020 р.).

References:

1. Yurii, S. I. Kizyma, T. O. Zlepko, M. P. and Tripak, M. M. (2002), *Finansy*. [Finances], Kartblansh, Ternopil, Ukraine.

2. Ospishchev, V. I. (2006), *Finansy* [Finances], Znannia, Kyiv, Ukraine.

3. Klenovyi, D. and Petrovska, I. (2002), *Finansy* [Finances], TsUL, Kyiv, Ukraine.

4. Kyrylenko, O. P. (2002), *Finansy (Teoriia i vitchyzniana praktyka)* [Finances: Theory and domestic practice and domestic practice], Aston, Ternopil, Ukraine.

5. Oparin, V. (2002), *Finansy (Zahalna teoriia)* [Finances: theory], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Mishchuk, O.V. (2011), "Financial support for economic growth: theoretical aspect", *Finansy, banky, investytsii*, vol. 2, pp. 9—12.

7. Moskal, O. I. (2001), "Financial support for the development of agroindustrial production of the region (on the materials of Chernivtsi region)", Phd Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.

8. Fedosov, V. (2004), *Biudzhethnyi menedzhment* [Budget management], KNEU, Kyiv, Ukraine.

9. Vorobiov, Yu.M. (2012), "Financial support for the development of sanatoriums", *Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii*, vol. 3, pp. 46—49.

10. Tyvonchuk, S.V. and Tyvonchuk, Ya.O. (2013), "The current state of financial support of agro-industrial production", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriia "Finansy i kredyt"*, vol. 1, pp. 121—128.

11. Rouz, P. S. (1997), *Bankovskiy menedzhment: Predostavlenye fynansovykh usluh* [Banking management], Delo, Moskva, Russia.

12. Koval, S. L. (2007), "Equity Capital in the System of Bank Financial Reserves", Abstract of Ph.D. dissertation, TNEU, Ternopil, Ukraine.

13. JSC CB Privatbank (2020), "Consolidated Annual Report of JSC CB Privatbank (2016—2019)", available at: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (Accessed 26 July 2020).

Стаття надійшла до редакції 04.08.2020 р.

Передплатний індекс: 23892

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292